

**YETİŞTİRME YURDU ÖĞRENCİLERİNİN
ÖZSAYGI DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ***
**THE INVESTIGATION OF
ORPHANAGE STUDENTS' SELF-ESTEEM LEVELS**

Dr. Mustafa KUTLU
İnönü Üniversitesi
Eğitim Fakültesi
Eğitim Bilimleri Bölümü

ÖZET

Bu araştırmada, Malatya Yetiştirme Yurdu'nda kalıp lise ve ortaokula devam eden 13-18 yaşları arasında 132 öğrencinin özsaygı düzeyleri çeşitli değişkenler açısından ele alınıp incelenmiştir.

Araştırmada öğrencilerin özsaygı düzeyi "Özsaygı Envanteri" ile ölçülmüş; öğrenciler hakkında bilgi toplamak için de "Kişisel Bilgi Formu" kullanılmıştır. Verilerin analizinde "tek yönlü varyans analizi" ile "t-testi" kullanılmıştır.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara bakıldığında; yetiştirme yurdunda kalan öğrencilerin arkadaşlık ilişkilerinin, gelecek beklentilerinin ve algıladıkları akademik başarılarının onların özsaygı düzeyi üzerinde önemli bir etkisinin olduğu, ancak öğrencilerin yurda geliş yaşının, yurttan kalma süresinin, aile bireylerini görme sıklığının, algılanan personel tutumunun onların özsaygı düzeyi üzerinde önemli bir etkisinin olmadığı saptanmıştır.

Elde edilen bulgular literatür ışığında tartışılmış ve bazı önerilerde bulunulmuştur.

ABSTRACT

In this research, the levels of self-esteem of 132 13-18 year old students attending the Lycée (high school) and middle school levels of orphanage in Malatya were investigated.

While the self-esteem levels of students who stayed in orphanage were measured by means of "The Inventory of Self-Esteem"; general information about the subjects of the study was gathered by using a "Personal Information Form".

The "t-test" and the "one-way variance analysis" techniques were used to analyze the data.

The research findings can be summarized as follows; where friendship, future expectations and perceived academic achievements were found to be effective on their self-esteem levels; the age of admission to the orphanage, length of residence in the orphanage, frequency of seeing their parents and perceived attitude of the personnel in the orphanage were found not to be effective on their self-esteem levels.

The findings obtained from the study were discussed in comparison to the findings in the literature, and some suggestions were made.

* İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yapılan yüksek lisans tezinin bir bölümüdür.

GİRİŞ

Sağlıklı ve çağdaş bir toplum ancak o toplumu oluşturan bireylerin çağın gereklerine uygun ve her yönden sağlıklı olarak yetiştirilmelerine bağlıdır. Bu nedenle geleceğin umutları olan çocuk ve gençlerin sağlıklı olarak yetiştirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Çocuk ve gencin en iyi bir şekilde yetişebileceği, eğitilip korunacağı tek yer kendi ailesi yanındır. Çocuk ve gencin kendi ailesinin dışındaki diğer herhangi bir ortamda sağlıklı aile koşullarından ve ilişkilerinden yoksun kalması, onu çeşitli yönlerden olumsuz olarak etkileyebilmektedir (Ekşi, 1990; Yavuzer, 1986).

Yetiştirme yurdu, korunmaya muhtaç olup, annesi olmayan, babası olmayan, her ikisi de olmayan, sosyal tehlikeler ve kötü alışkanlıklara karşı savunmasız bırakılan ve başıboşluğa sürüklenen çocukların bakım ve korunmasının yapılarak yetiştirildiği bir kurumdur.

Yapılan araştırmalar çocuk yuvası ve yetiştirme yurdunda korunması ve bakımı yapılan çocukların aileli çocuklara göre, gelişimlerinin geri olduğu, kaygı düzeylerinin yüksek olduğu, uyum düzeylerinin düşük olduğu, davranış bozukluğu gösterdikleri, aile ilişkilerinin ve sosyalleşmelerinin zayıf olduğu, benlik saygılarının düşük olduğu ve daha sorunlu oldukları görülmüştür (Baş, 1990; Cılga, 1989; Bachman ve Sigvardsson 1989; Cashen ve ark., 1979; Tizard ve Hodges, 1978; Tizard ve Rees, 1975). Ayrıca Kutlu (1992: 56) tarafından yapılan bir araştırmaya göre, yetiştirme yurdunda kalan 13-18 yaş grubu öğrencilerin, özsaygı düzeyleri, ailesi yanında kalan yaşlılarından daha düşük olduğu saptanmıştır.

Bu araştırmada, ailelerinden uzak ya da yoksun olarak yetiştirme yurdunda gelen genç ergenlerin, yaşamlarının bu kesitinde özsaygı düzeyinin böyle bir ortamda çeşitli değişkenler açısından ne derece etkilendiği incelenmiştir.

PROBLEM

Yetiştirme yurdunda kalan öğrencilerin özsaygı düzeyleri çeşitli değişkenler açısından bir farklılık göstermekte midir?

ALT PROBLEMLER

Öğrencilerin özsaygı düzeyi;

1. Yetiştirme yurdunda geliş yaşına göre,
2. Yetiştirme yurdunda kalma süresine göre,
3. Aile ya da aile bireylerini görme sıklığına göre,
4. Yurttaki algılanan personel tutumuna göre,
5. Yurttaki arkadaşlık ilişkilerine göre,
6. Öğrenim gördükleri okuldaki algılanan akademik başarı durumuna göre, bir farklılık göstermekte midir?

YÖNTEM

Araştırmanın evreni, Malatya ili merkezinde bulunan Malatya Karma (Kız ve Erkek) Yetiştirme Yurdu'nda bulunan 13-18 yaş grubu ortaokul ve liseye devam eden öğrencilerden oluşmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise, evrenin tümünü kapsayan 132 öğrenciden oluşmaktadır.

Araştırmada öğrencilerin özsaygı düzeyi, Güngör'ün 1989 yılında Rosenberg ve Coopersmith'in "Özsaygı Envanterleri" ile Shostrom'un "Kişisel Yönelim Envanteri"nin alt ölçeklerinden olan "Özsaygı Alt Ölçeği"nden uyarladığı "Özsaygı Envanteri" ile toplanmıştır. Bu envanterin geçerliği ve güvenilirliği araştırmacı tarafından araştırma yapılan grup üzerinde tekrar yapılmış olup, geçerliği $r = .76$ ve güvenilirliği ise $r = .83$ olarak bulunmuştur. Böylece araştırmada kullanılabileceğine karar verilmiştir.

Bu araştırmanın verilerinin çözümlenmesinde, “tek yönlü varyans analizi” ile “t-testi” kullanılmıştır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

1. Öğrencilerin Yetiştirme Yurduna Geliş Yaşına Göre Özsayı Düzeyi:

Tablo 1’de yetiştirme yurduna geliş yaşına göre öğrencilerin sayısal dağılımı ile özsayı puanlarının ortalamaları ve standart sapmaları verilmiştir.

Tablo 1

Yetiştirme Yurduna Geliş Yaşına Göre Öğrencilerin Sayısal Dağılımı ile Özsayı Puanlarının Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Yetiştirme Yurduna Geliş Yaşı	N	\bar{x}	s s
9 ve Daha Küçük Yaş	51	46.37	10.17
10 Yaş	11	46.27	11.60
11 Yaş	14	46.64	7.84
12 Yaş	27	46.48	9.83
13 ve Daha Büyük Yaş	29	47.03	9.36

Tablo1’de görüldüğü gibi, 13 ve daha büyük yaşta gelen grubun özsayı düzeyi puan ortalaması diğer gruplardan daha büyük olmasına rağmen, yapılan varyans analizi sonucu yetiştirme yurduna geliş yaşına göre öğrencilerin özsayı puanları ortalamaları arasında anlamlı düzeyde bir farklılık olmadığı ortaya çıkmıştır ($P > .05$).

Yurda geliş yaşının öğrencilerin özsayı düzeyinin artması veya azalması üzerinde önemli bir etkisinin olmayışı, bu öğrencilerin yurda gelmeden önce ailesi veya bir yakınının yanında olmaları ve aile ortamının olumlu etkilerini taşımaları, bunun yanı sıra araştırma kapsamındaki 132 öğrenciden 81’inin 10 ve daha büyük yaşta yurda gelmelerinden, 51’inin ise 9 ve daha küçük yaşta yurda gelmelerinden kaynaklanabilir.

2. Öğrencilerin Yetiştirme Yurdunda Kalma Süresine Göre Özsayı Düzeyi:

Tablo 2’de yetiştirme yurdunda kalma süresine göre öğrencilerin sayısal dağılımı ile özsayı puanlarının ortalamaları ve standart sapmaları verilmiştir.

Tablo 2

Yetiştirme Yurdunda Kalma Süresine Göre Öğrencilerin Sayısal Dağılımı ile Özsayı Puanlarının Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Yetiştirme Yurdunda Kalma Süresi	N	\bar{x}	s s
Altı Ay-Üç Yıl Arası	13	45.15	8.61
Bir-Üç Yıl Arası	14	44.14	12.44
Dört-Altı Yıl Arası	32	47.18	9.27
Yedi-Dokuz Yıl Arası	42	48.04	8.91
10 Yıl ve Daha Fazla	31	45.58	10.33

Tablo 2’de görüldüğü gibi, yetiştirme yurdunda dört-altı yıl, yedi-dokuz yıl ve 10 yıl ve daha fazla kalanların özsayı düzeyi puan ortalamaları, altı ay-bir yıl ve bir yıl-üç yıl arası kalanların özsayı puanları ortalamalarından daha yüksektir.

Yapılan varyans analizi sonucunda, yetiştirme yurdunda kalma süresine göre öğrencilerin özsayı puanlarının ortalamaları arasında anlamlı düzeyde bir fark bulunamamıştır ($P > .05$). Benzer yöndeki araştırmalar araştırmanın aynı yöndeki bulgusunu desteklemektedir (Gür, 1990; Güçray, 1989).

Yurtta uzun süre kalan gençlerin yurt ortamına alışmış, bir dereceye kadar kurumun olumsuzluklarını kabul etmiş, ancak yine de kendilerini yurda zorunlu olarak uyum sağlamış olarak görebilirler.

3. Öğrencilerin Ailesini ya da Aile Bireylerini Görme Sıklığına Göre Özsayı Düzeyi:

Tablo 3’te öğrencilerin ailelerini ya da aile bireylerini görme sıklığına göre öğrencilerin sayısal

dağılımı, özsaygı puanlarının ortalamaları ve standart sapmaları verilmiştir.

Tablo 3

Ailesini ya da Aile Bireylerini Görme Sıklığına Göre Öğrencilerin Sayısal Dağılımı ile Özsaygı Puanlarının Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Ailesini ya da Aile Bireylerini Görme Sıklığı	N	\bar{x}	s s
Haftada Bir Kez Görenler	30	47.53	9.94
Ayda Bir Kez Görenler	26	48.73	8.46
Üç Ayda Bir Kez Görenler	14	43.92	10.12
Altı Ayda Bir Kez Görenler	17	47.11	11.99
Yılda Bir Kez Görenler	35	45.91	9.17
Ailesini Hiç Görmeyenler	10	43.00	8.56

Tablo 3'te görüldüğü gibi, ailesini ya da aile bireylerini hiç görmeyen öğrencilerin özsaygı puanları ortalamaları diğer öğrenci gruplarından daha düşüktür. Ailesini ya da aile bireylerini görme sıklığına göre öğrencilerin özsaygı düzeyi puan ortalamalarına ilişkin yapılan varyans analizi sonucunda, ailesini ya da aile bireylerini görme sıklığına göre öğrencilerin özsaygı puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde bir fark bulunmamıştır ($P > .05$). Güçray'ın (1989: 95) yaptığı araştırmanın sonuçları da araştırmanın bu bulgusunu destekler niteliktedir.

Öğrencilerin ailelerini ya da aile bireylerini değişik sıklıkta görüp görmemesinin özsaygı düzeyi üzerinde farklı bir etkiye neden olmaması, öğrencilerin yakın çevresi ile olan ilişkilerinin niteliği ile açıklanabilir.

4. Öğrencinin Algılanan Personel Tutumuna Göre Özsaygı Düzeyi:

Tablo 4'te algılanan personel tutumuna göre öğrencilerin sayısal dağılımı ile özsaygı puanlarının ortalamaları ve standart sapmaları verilmiştir.

Tablo 4

Algılanan Personel Tutumuna Göre Öğrencilerin Sayısal Dağılımı ile Özsaygı Puanlarının Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Yurttaki Algılanan Personel Tutumu	N	\bar{x}	s s
Koruyucu Olarak Algılayanlar	65	46.73	9.06
Demokratik Olarak Algılayanlar	28	48.60	6.69
Otoriter Olarak Algılayanlar	16	45.81	11.26
İlgisiz Olarak Algılayanlar	23	44.08	10.44

Tablo 4'te görüldüğü gibi, personeli demokratik olarak algılayan öğrencilerin özsaygı puanları ortalamaları en yüksektir. Bunu sırasıyla koruyucu, otoriter ve en düşük düzeyde de ilgisiz olarak algılayan grup izlemektedir.

Yapılan varyans analizi sonucunda algılanan personel tutumuna göre öğrencilerin özsaygı düzeyi puanlarının ortalamaları arasında anlamlı düzeyde bir fark bulunmamıştır ($P > .05$).

Genel olarak öğrencilerin algılanan personel tutumuna göre özsaygı düzeyi arasında fark bulunmaması, aynı ortamda bulunan öğrencilerin aynı kişilerden benzer şekilde tutumlarla karşı karşıya kalmasına bağlanabilir.

5. Öğrencilerin Yurttaki Algılanan Arkadaşlık İlişkilerine Göre Özsaygı Düzeyi:

Tablo 5'te yetiştirme yurdundaki arkadaşlık ilişkilerine göre öğrencilerin sayısal dağılımı ile özsaygı puanlarının ortalamaları ve standart sapmaları verilmiştir.

Tablo 5

Yetiştirme Yurdundaki Arkadaşlık İlişkilerine Göre Öğrencilerin Sayısal Dağılımı ile Özsaygı Puanlarının Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Arkadaşlık İlişkilerinin Niteliği	N	\bar{x}	s s
Memnun	66	47.12	9.40
Kısmen Memnun	27	50.59	9.26
Memnun Değilim	20	43.70	7.30
Fikrim Yok	19	41.89	11.52

Tablo 5'te görüldüğü gibi, arkadaşlık ilişkilerinden memnun ve kısmen memnun olan öğrencilerin özsaygı düzeyi puan ortalamaları, memnun değilim ve fikrim yok diyenlerin özsaygı düzeyi puan ortalamalarından daha yüksektir.

Yapılan varyans analizi sonucunda arkadaşlık ilişkilerine göre öğrencilerin özsaygı puanlarının ortalamaları arasında anlamlı düzeyde bir farklılık olduğu ortaya çıkmıştır ($P < .05$).

Tablo 6'da arkadaşlık ilişkilerine göre özsaygı düzeyi puanlarının ortalamalarının karşılaştırılmasına ilişkin t-testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 6

Yetiştirme Yurdunda Kalan Öğrencilerin Yurttaki Arkadaşlık İlişkilerine Göre Özsaygı Puanları Ortalamalarının Karşılaştırılmasına İlişkin "t-testi" Sonuçları

Karşılaştırılan Gruplar	SD	$\bar{x}_1 - \bar{x}_2$	t	Sonuç
(Memnun) - (Kısmen Memnun)	91	3.47	1.58	$P > .05$ Önemsiz
(Memnun) - (Memnun Değil)	84	3.42	1.39	$P > .05$ Önemsiz
(Memnun) - (Fikrim Yok)	83	5.23	2.09	$P < .05$ Önemli
(Kısmen Memnun)- (Memnun Değil)	45	6.89	2.43	$P < .05$ Önemli
(Kısmen Memnun)- (Fikrim Yok)	44	8.70	3.03	$P < .05$ Önemli
(Memnun Değil)- (Fikrim Yok)	37	1.81	0.58	$P > .05$ Önemsiz

SD: Serbestlik Derecesi

$\bar{x}_1 - \bar{x}_2$: Ortalamalararası Fark

Tablo 6'da görüldüğü gibi, arkadaşlık ilişkilerinden memnunun diyenlerle - fikrim yok diyenler, kısmen memnunun diyenlerle - memnun değilim diyen gruplar ile kısmen memnunun diyenlerle - fikrim yok diyen gruplar arasında anlamlı düzeyde fark olduğu görülmektedir.

İlişkilerden memnun olan öğrencilerin özsaygı düzeyinin yüksek çıkması, arkadaşlar arasındaki karşılıklı hoşgörü ve kabule dayanan olumlu bir arkadaşlık bağı kurulmasına ve böyle bir etkileşim sürecinin yaşanmasına bağlanabilir.

6. Öğrencilerin Gelecek Beklentilerine Göre Özsaygı Düzeyi:

Tablo 7'de yetiştirme yurdunda kalan öğrencilerin gelecek beklentilerine göre sayısal dağılımı ile özsaygı puanlarının ortalamaları, standart sapmaları ve t-testi sonucu verilmiştir.

Tablo 7

Yetiştirme Yurdunda Kalan Öğrencilerin Gelecek Beklentilerine Göre Sayısal Dağılımı ile Özsaygı Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve "t-testi" Sonucu

Gelecek Beklentileri	N	\bar{x}	ss	t	Önem
İyimser Olan Öğrenciler	89	48.01	9.44	2.60	Önemli $P < .01$
Karamsar Olan Öğrenciler	43	43.26	10.3		

T_T : 2.58 ; SD: 1.30

Tablo 7'de görüldüğü gibi, gelecek konusunda iyimser olan öğrencilerin özsaygı düzeyi puanları ortalamaları, gelecek konusunda karamsar olan öğrencilerin özsaygı düzeyi puanları ortalamalarından daha yüksektir. Yapılan t-testi sonucunda da bu iki grup arasında önemli fark olduğu ortaya çıkmıştır ($P < .01$). Cılgın'ın (1983:185-203) yaptığı araştırmanın sonuçları da araştırmanın bu bulgusunu destekler niteliktedir.

Gelecekleri konusunda karamsar olan öğrencilerin özsaygı düzeylerinin düşük olması, bu öğrencilerde henüz gelecekteki beklentilerine ilişkin amaç ve umutları belirginlik kazanmamış olmalarına bağlanabilir.

7. Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Okuldaki Algılanan Akademik Başarı Durumuna Göre Özsaygı Düzeyi:

Tablo 8'de öğrencilerin öğrenim gördükleri okuldaki algılanan akademik başarı durumuna göre sayısal dağılımı ile özsaygı puanlarının ortalamaları ve standart sapmaları verilmiştir.

Tablo 8

Yetiştirme Yurdunda Kalan Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Okuldaki Algılanan Akademik Başarı Durumuna Göre Sayısal Dağılımı ile Özsayı Puanlarının Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Algılanan Akademik Başarı Durumu	N	\bar{x}	s s
İyi	49	49.51	7.94
Orta	66	46.77	9.56
Zayıf	17	37.23	10.12

Tablo 8’de görüldüğü gibi, başarı durumunu iyi olarak algılayan öğrencilerin özsayı düzeyi puanları ortalamaları en yüksektir. Bunu sırasıyla orta ve zayıf olarak algılayan öğrenciler izlemektedir. Yapılan varyans analizi sonucu, öğrencilerin öğrenim gördükleri okuldaki algılanan akademik başarı durumuna göre, özsayı düzeyi puanları arasında önemli bir fark olduğu görülmüştür ($P < 0.1$).

Bu önemli farkın hangi gruplar arasında olduğu Tablo 9’da görülmektedir.

Tablo 9

Yetiştirme Yurdunda Kalan Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Okuldaki Algılanan Akademik Başarı Durumuna Göre Özsayı Puanları Ortalamalarının Karşılaştırılmasına İlişkin “t-testi” Sonuçları

Karşılaştırılan Gruplar	SD	$\bar{x}_1 - \bar{x}_2$	t	Sonuç
(İyi) - (Orta)	113	2.74	1.58	$P > .05$ Önemsiz
(İyi) - (Zayıf)	64	2.28	4.75	$P < .01$ Önemli
(Orta) - (Zayıf)	81	9.54	3.81	$P < .01$ Önemli

SD: Serbestlik Derecesi

$\bar{x}_1 - \bar{x}_2$: Ortalamalararası Fark

Tablo 9’da başarı durumunu iyi olarak algılayanlarla-zayıf olarak algılayanlar ve başarı durumunu orta olarak algılayanlarla-zayıf olarak algılayanlar arasında önemli düzeyde bir fark olduğu yapılan t-testi sonucunda görülmektedir. Benzer

araştırmalar bu bulguyu destekler niteliktedir (Güngör, 1989; O’ Malley ve Bachman, 1979; Coopersmith, 1967). Öğrencilerin akademik başarısının yüksek olmasından belli bir doyum sağladıkları, çevrelerinde de kendileri için önemli sayılan kişilerin olumlu değerlendirmeleri ve ödüllendirilmeleri ile sık sık karşılaştıkları gözlenen bir olgudur. Bu gibi durumlar, olumlu bir pekiştirici olarak kendileriyle ilgili olumlu değerlendirmeleri ve bu yönlendirmelerde özsayı düzeyinin olumlu yönde etkileyerek yükselmesine neden olabilir. Özsayı bir anlamda yeterli, başarılı ve beğeni alma duygusudur. Başarısız olan öğrencide kendi potansiyellerinin yeterli olmadığı kanısı, onun başarılı olmasını engelleyici önemli bir etken olabilir. Bu öğrencilerin gerek yurt personeli, gerekse okul çevrelerinden sürekli olarak eleştiri ve ceza gibi olumsuz pekiştiriciler almaları özsayı düzeyinin düşmesine neden olabilir.

SONUÇ

Bu araştırmadan elde edilen verilerin çözümlenmesi ile yetiştirme yurdunda kalan öğrencilerin arkadaşlık ilişkilerinin, gelecek beklentilerinin ve algıladıkları akademik başarılarının özsayı düzeyi üzerinde önemli bir etkisinin olduğu, ancak öğrencilerin yurda geliş yaşının, yurtda kalma süresinin, aile bireylerini görme sıklığının, algılanan personel tutumunun özsayı düzeyi üzerinde önemli bir etkisinin olmadığı gözlenmiştir.

Elde edilen bu sonuçlara göre, yapılacak olanların başında çocuk ve gençlerin gelişmesinde ve yetiştirilmesinde kurum bakımına göre daha olumlu etkiler yaratabilecek koruyucu aile ve evlat edinme hizmetleri yaygınlaştırılmalıdır. Korunma altına alınmanın temel nedeni yoksulluk ise, maddi destek sağlanıp ailelerinin yanında kalmaları sağlanmalıdır. Yetiştirme yurdunda görev yapan bakıcı, personel, buradaki çocuk ve gençlere en çok gereksinimleri olan sevgi ve şefkati vermelidirler. Öğrencilerin geleceğe yönelik iyi beklentilerinin olması için sosyal çevre tarafından kabul görebilecekleri inancı içerisinde yetiştirilmelidirler.

Söz konusu yetiştirme yurdunda korunma altına alınıp barındırılan ve yetiştirilen bu çocuk ve gençlerin sorunları üzerinde geniş kapsamlı çeşitli araştırmalar yapılması ve sonuçların ilgililere sunulmasında yarar görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Bachman, M. ve Sigvardson. S. (1979) "Long Term Effects of Early Institutional Care: A Perspective Longitudinal Study", *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, Vol. 20: 111-117.
- Baş, Mesut. (1990) "Yetiştirme Yurdunda ve Ana-Babası Yanında Kalan Öğrencilerin Kaygı Düzeyleri", *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt. 5: 281-288.
- Berber, Gülnaz (1986) "16-20 Yaş Arasındaki Korunmaya Muhtaç Gençlerde Benlik Gelişimi ve Personel Tutumu", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Bıyıklı, Latife (1987) "Yetiştirme Yurdundaki Çocukların Zihinsel ve Psikososyal Gelişimlerinin İncelenmesi", *A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, Cilt. 20, Sayı. 1-2: 87-98.
- Cashen, V.M. ve Diğerleri. (1979) "Self-Concept and Level of Occupational Aspiration of Institutionalized vs. Non-Institutionalized Female Adolescent Psychology A Quarterly", *Journal of Human Behavior*, Vol. 16, No. 3: 29-31.
- Cılga, İbrahim. (1989) *Korunmaya Muhtaç Gençlerin Sorunları ve Yetiştirme Yurtları*, Ankara: T.C. Başbakanlık Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Coopersmith, Stanley. (1967) *The Antecedents of Self-Esteem*, San Francisco: W.H. Freeman and Company.
- Ekşi, Aysel. (1990) *Çocuk, Genç, Ana-Babalar*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Güçray, Sonay. (1989) "Çocuk Yuvasında ve Ailesi Yanında Kalan 9-11 Yaş Çocuklarının Özsaygı Gelişimlerini Etkileyen Bazı Faktörler", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Güngör, Abide. (1989) "Lise Öğrencilerinin Özsaygı Düzeyini Etkileyen Etmenler", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Gür, Munise. (1990) "Yetiştirme Yurdu Yaşantısı Geçiren Ortaokul Öğrencilerinin Sorunları", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Kutlu, Mustafa. (1992) "Yetiştirme Yurdunda ve Ailesi Yanında Kalan Öğrencilerin Özsaygı Düzeylerini Etkileyen Bazı Değişkenler", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Malatya.
- O' Malley, M.Ö. and G.J. Bachman (1979) "Self-Esteem and Education Sex and Cohort Comparisons Among High School Seniors", *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 35, No. 7: 1153-1159.
- Satılmış, Güner ve Gülten Seber. (1989) "Yetiştirme Yurdunda Yaşayan Ergenlerde Benlik Saygısı", *Psikoloji Dergisi*, Cilt. 7, Sayı. 23: 68-73.
- Tizard, B. and J.Rees. (1975) "The Effect of Early Institutional Rearing on The Behaviour Problems and Affectional Relationship of Four-Year-Old Children", *Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*, Vol. 16, No. 1: 73.
- Tizard B. and J. Hodges. (1978) "The Effect of Early Institutional Rearing on The Development of Eight Year Old Children", *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, Vol. 19: 99-118.
- Yavuzer, Haluk. (1986) *Ana-Baba ve Çocuk Ailede Çocuk Eğitimi*, İstanbul: Remzi Kitabevi.